

Testológia ako veda

Roman Kvapil

Ekonomická univerzita v Bratislave, Slovensko
roman.kvapil@euba.sk

Abstrakt

Russian studies in Slovakia in 21st century follows the clear cultural conception of development. Contemporary theory of testing is based on general knowledge about measuring learning outputs and it attempts to unify test designing for all foreign languages, beginning from selection of supporting materials to creation of test items. In the context of Russian studies in Slovakia, this approach seems to be contraproductive. Therefore, it is important to define testology as an individual discipline, to identify its basic units, categorise its parts, to specify conditions for designing tests in Russian for Slovak speakers, to characterise a supporting document and its fundamental elements, to analyse the existing tanks of supporting documents and related items that have been already design a s part of already completed projects.

Key words: testology, construct, supporting document, cultureme, item

Stručný stav problematiky

Vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, zavedením Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky (ďalej len SERR) do systému výučby a hodnotenia jazykového vzdelávania a akceptáciou Slovenskej republiky európskej jazykovej politiky vznikla otázka, ako čo najobjektívnejšie hodnotiť získanú jazykovú kompetenciu žiakov a študentov v cudzom jazyku v zmysle SERR pre jazyky. Test je jeden z prostriedkov relatívne spoľahlivého merania jazykovej kompetencie žiaka (študenta). V Slovenskej republike vznikla inštitúcia Národný ústav certifikovaného merania vzdelávania, ktorej úlohou je riadiť procesy certifikovaného merania vzdelávania a zostavovať nástroje na meranie dosiahnutého vzdelávania v daných predmetoch. V súčasnosti existujú rôzne teoretické štúdie a metodiky o tvorbe didaktických testov, medzi ktoré patria najmä nasledovné:

- BURJAN, V. (2005). *Tvorba a využitie školských testov v pedagogickej praxi*. Bratislava: MPC.
- BUTAŠ, J., BUTAŠOVÁ, A., & FOLNY, V. (2011). *Tvorba testov pre meranie úrovne A1, A2, B1 a B2 podľa spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky*. Ružomberok: Verbum KU.

- BUTAŠ, J. (2009). *Meranie výsledkov vzdelávania pomocou testov*. Ružomberok: KU.
- KVAPIL, R. (2012). *Tvorba didaktických testov z ruského jazyka*. Bratislava: MPC.
- ROSA, V. (2007). *Metodika tvorby didaktických testov*. Bratislava: ŠPU.
- TUREK, I. (1995). *Kapitoly z didaktiky. Didaktické testy*. Bratislava: MC.

Turek sa v Kapitolách z didaktiky (1995) sústreďuje na pojmy meranie, preverovanie, pojem didaktický test, charakteristiky didaktického testu, konštrukciu didaktických testov. Pomerne veľkú časť svojho zdroja venuje štatistickým metódam na spracovanie výsledkov testov.

Burjan v *Tvorbe a využívaní školských testov v pedagogickej praxi* sa venuje základnej charakteristike testov, ich prednostiam a nedostatkom, charakteristike položiek a samotnému postupu tvorby testov. Na s. 3 uvádza medzinárodné inštitúcie – špecializované pracoviská a súkromné (komerčné) firmy, v ktorých vznikajú školské testy. Testy chápe ako súčasť pedagogických meraní v systéme moderných pedagogických disciplín (Burjan, 2005, s. 3). Samostatnú kapitolu venuje Burjan súčasným trendom v oblasti využívania školských testov. Medzinárodné periodické komparatívne meranie kvality vzdelávania, presná formulácia vzdelávacích štandardov, testovanie vyšších kognitívnych operácií, autentické hodnotenie, posilňovanie formatívneho hodnotenia, elektronické banky testových položiek, adaptívne testovanie, testovanie na diaľku a iné súčasné trendy, ktoré Burjan (2005, s. 46-51) uvádza, prvýkrát nepriamo poukazujú na fakt, že celý kontext okolo testu je potrebné začať vnímať ako súvislú teoretickú disciplínu.

Rosa v *Metodike tvorby didaktických testov* hovorí o pedagogickom meraní ako metóde pedagogickej diagnostiky, o základnej klasifikácii testov, o konštrukcii testov a hodnotení testov. Za istý posun v uvažovaní pokladáme jeho názor o tom, že na zostavenie testu musí existovať systematická teoretická príprava tých, ktorí sú za konštruovanie testov zodpovední. Samotnú teóriu testov však chápe iba ako súčasť pedagogického merania (Rosa, 2007, s. 7).

Béřešová v *Teste vo výučbe anglického jazyka* rovnako neprekračuje rámec chápania teórie testu. Vníma ho ako proces pedagogickej kontroly a hodnotenia (Béřešová, 2005, s. 3). Pozoruhodná je však jej kapitola 2 o vzniku a vývoji cudzojazyčného testovania, i keď sa sústreďuje na anglofónne krajiny. Súčasťou publikácie Jany Béřešovej je aj anglicko-slovenský slovník pojmov z teórie a praxe testov. Nikto z vyššie uvedených autorov sa histórii testovania vo svojich zdrojoch nevenoval, z toho dôvodu pokladáme túto jej publikáciu o testoch za

jeden z východiskových zdrojov na teoretické koncipovanie histórie testológie ako súčasť testologickej vedy.

Uvedené teórie a metodiky chápu teóriu testov prevažne ako súčasť pedagogiky a v rámci nej ako súčasť didaktiky aprobačného predmetu. Sústredia sa predovšetkým na klasifikáciu a aplikáciu existujúcej teórie do praktickej tvorby testovacieho nástroja (testu) v rámci príslušnej didaktiky konkrétneho cudzieho jazyka.

V súvislosti s procesmi certifikovaného merania vzdelávania nepochybne súvisí otázka súvislejšej syntetickej testologickej teórie, ktorá by sústredila doteraz existujúce teoretické a praktické poznatky o tvorbe testov, zdôvodnila potrebu identifikovať testológiu ako samostatnú vednú disciplínu, pomenovala a definovala jej pojmový aparát, definovala jej základnú jednotku a jej pomocné vedné disciplíny. Aj Butaš (2011, s. 5) uvádza, že v minulosti bolo dôležitejšie to, čo učiť a ako učiť. V súčasnosti však existujú rôzne štandardizácie učiva, ktoré spolu s hodnotením a evalváciou vzdelávacích výsledkov tvoria v ostatnom dvadsaťročí vo svetovej pedagogike väčšinu svetového výskumu. Butaš ďalej uvádza (2011, s. 5): *„Pokým deväťdesiate roky dvadsiateho storočia možno považovať za obdobie štandardizácie, prvé desaťročie tohto tisícročia za obdobie merania a evalvácie vzdelávacích výsledkov.“* Butaš jasne ukázal, že meranie a evalvácia má neodmysliteľné miesto v teórii testov a bez nej nemožno vykonať žiadne relevantné závery.

Testológia ako veda – postup identifikácie

V rámci spoľahlivej identifikácie testológie ako vedy je potrebné vykonať minimálne nasledovné procesy, najlepšie formou vedeckého výskumu:

1. Definovať testológiu ako samostatnú vednú disciplínu.
2. Vymedziť základnú jednotku testológie.
3. Klasifikovať súčasť testológie: testologickú históriu (periodizácia dejín testológie a dejiny testológie), testologickú teóriu (klasifikácia testológie a základná terminológia) a testologickú kritiku (evalvácia, hodnotenie).
4. Identifikovať a definovať pomocné vedy testologickej.
5. Transformovať poznatky z testológie do tzv. aplikovanej testológie (praktická tvorba testovacích nástrojov v predmete cudzí jazyk, vymedzenie špecifík tvorby testov v predmete ruský jazyk podmienkach slovenskej rusistiky).
6. Zostaviť základný slovensko-ruský terminologický slovník pojmov testológie.
7. Analyzovať existujúce banky úloh testovacích položiek v predmete ruský jazyk v zmysle európskeho referenčného rámca pre cudzie jazyky.

8. Identifikovať, definovať a charakterizovať problémy súvisiace s tvorbou testovacích nástrojov v predmete ruský jazyk v podmienkach slovenskej rusistiky.
9. Analyzovať podporný dokument (text) ako jadro a východisko tvorby testovacích nástrojov v predmete ruský jazyk v podmienkach slovenskej rusistiky v zmysle dostupných poznatkov o teórii textu a jeho funkcii v položke testu.

Uvedené kroky možno zatriediť do tzv. 5 fáz realizácie. Prvá fáza by sa sústreďovala na definovanie testológie ako vedy, vymedzenie základnej jednotky testológie a klasifikáciu súčastí testológie.

Na spoľahlivú a presnú definíciu testológie treba vykonať analýzu dostupných teoretických zdrojov, ktorých predmetom je test ako nástroj na hodnotenie dosiahnutých kompetencií žiaka (študenta) v cudzom jazyku. Každá veda má svoju základnú jednotku výskumu. Test ako nástroj na zisťovanie a meranie kvality je komplexný nástroj a skladá sa z niekoľkých pregnantne vyjadrených charakteristických komponentov (testém). Zaujíma nás, či na základe funkčnosti jednotlivých testém možno vnímať príznaky testu a do akej miery spolu súvisia. Súčasťou klasifikácie testológie je teoretické členenie testológie ako vedy, ktorej súčasťou má byť testologická história (deskripcia histórie o testovaní od najstarších čias po súčasnosť), testologická teória (deskripcia teoretických pojmov a funkčnosti systémových javov) a testologická evalvácia (meranie a hodnotenie testov).

Testologická teória sama osebe nemá k dispozícii absolútne všetky nástroje, pomocou ktorých by uskutočňovala svoje ciele a zámery. Preto jej pomáhajú pomocné vedy. Treba teda identifikovať, definovať a zhodnotiť funkčnosť uplatnenia všetkých vied, ktoré pomáhajú testológii realizovať základné ciele výskumu a praxe v systéme ostatných vied (psychológia, pedagogika, didaktika aprobačného predmetu, štatistika, lingvistika).

Nasledovná časť výskumu by sa mala sústreďiť na inventarizáciu štatisticky významnej vzorky testov (napríklad existujúce databanky položiek v rámci realizovaných projektov európskeho sociálneho fondu). Uvedené položky treba klasifikovať podľa referenčnej úrovne, tematického zamerania v zmysle štátneho vzdelávacieho programu pre predmet ruský jazyk a podľa testovanej kompetencie (čítanie a počúvanie s porozumením, morfosyntaktické a lexikálne prostriedky).

Ďalšou časťou výskumu je samotná identifikácia špecifik pre tvorbu položiek v predmete ruský jazyk v podmienkach slovenskej rusistiky s uvedením relevantných odporúčaní pre slovenské testovacie centrá. Významnú úlohu pri

hľadání špecifik tvorby testových úloh v predmete ruský jazyk je uvedenie si stupňa príbuznosti ruského a materinského jazyka. Tento faktor je dôležitý nielen z teoretického, ale aj praktického hľadiska. Ľudia si ľahšie osvojujú taký cudzí jazyk, ktorý je príbuzný s ich materinským jazykom. Čím je určitý jazyk učiacim sa bližší, podobný ich materinskému, tým jednoduchšie zvládnu jeho zákonitosti. Schopnosť ľudí rozpoznávať podobnosť či odlišnosť v jazykoch je súčasťou ich jazykového vedomia, ktorým je vybavený každý používateľ jazyka. Určitá podobnosť je takisto medzi slovenčinou a ruštinou, a to predovšetkým v lexikálnej rovine oboch jazykov. To, čo pociťujeme ako podobné alebo rôzne v jazykoch, nie je nejaký subjektívny dojem, ale má to racionálny základ, ktorý vychádza z toho, či sú alebo nie sú určité jazyky fakticky príbuzné.

Na tomto mieste je dôležité pripomenúť, že pre slovanské jazyky (na príklade slovenčiny a ruštiny) je charakteristické to, že ich gramatický systém je založený na princípe flexie, t. j. na tvorení rôznych gramatických významov pomocou určitých koncoviek alebo aj obmenou vo vnútri slova (tzv. interflexia). Flexia sa prejavuje ako ohýbanie podstatných mien (skloňovanie), prídavných mien (skloňovanie a stupňovanie), zámen (skloňovanie), čísloviek (skloňovanie), prísloviek (stupňovanie), sloviac (časovanie). V slovenčine a ruštine sa napr. jednotlivé tvary sloviac vyjadrujú zhodným spôsobom, t. j. obmieňaním tvarov slov, zatiaľ čo v angličtine takýto spôsob nie je možný z dôvodu nedostatku alebo úplnej absencie flexie. To je podstatný dôvod na to, aby sa gramatický a lexikálny materiál oboch jazykov didakticky stvárňoval úplne ináč, ako je to v prípade germánskych jazykov, predovšetkým v angličtine.

Na základe nášho stručného úvodu k špecifikám tvorby testových úloh v predmete ruský jazyk teda možno konštatovať, že aj z tvorby testových úloh z tohto predmetu budú vyplývať podstatné špecifiká, predovšetkým však v lexikálnej rovine jazyka a vo výbere podporných dokumentov (textov). Spomínané špecifiká vyplývajú aj zo samotnej podstaty, a teda že test z ruského jazyka je určený prijímateľovi, ktorého materinským jazykom je slovenčina, čo je v zásade úplne iná situácia ako v prípade, keď je príjemcom testu z ruského jazyka žiak neslovanskej národnosti, napr. Číňan, Japonec alebo Maďar. Systém týchto jazykov sa riadi úplne inými foneticko-fonologickými a lexikálno-gramatickými princípmi. Na druhej strane vzniká otázka, či v rámci testovaných kompetencií slovenských žiakov v rôznych jazykoch práve vo vzťahu k ruskému jazyku možno hovoriť o špecifikách alebo skôr o zvýhodnení na základe vysokej miery lexikálno-gramatickej a foneticko-fonologickej podobnosti oboch jazykov. Napríklad, prečítať si text s dĺžkou 50 slov z tematického okruhu rodina pre testovanú úroveň A1 v angličtine je náročnejšie vzhľadom na foneticko-fonologickú a lexikálno-gramatickú štruktúru slovných jednotiek v texte.

Lexikálne jednotky otec, mama, brat, sestra, narodiť sa, bývať, pochádzať atď. vykazujú takmer 100% zvukovú aj lexikálnu zhodu s uvedenými lexikálnymi jednotkami v ruštine (отец, мама, брат, сестра, родиться, жить). Ale v prípade ruského jazyka musí žiak zvládnuť tzv. preklenovacie – azbukové obdobie, t. j. obdobie, počas ktorého začne vnímať text v azbuke prirodzene a v jeho jazykovom vedomí nebude dochádzať ku kolíziám vo vnímaní dvoch rozdielnych grafických sústav.

Pri určovaní špecifik si treba uvedomiť, že slovenská rusistika vychádza z komunikatívno-kulturologickej orientácie a že vedie k zvýšeniu nielen jazykovej, ale predovšetkým ľudskej kompetencie slovenských žiakov. V rámci nej sa chápe cudzojazyčná edukácia slovami Evy Kollárovej ako „*otvorenie okna do druhého sveta, do druhej kultúry, do histórie i súčasnosti života druhého národa, vzájomné vplyvy, vzájomné vzťahy, vzájomná percepcia, vzájomný dialóg kultúr*“ (Kollárová, 2013, s. 5). Základným princípom je tu „*vedieť prijať, pochopiť, pochopiť viac ako dať*“ (Kollárová, 2013, s. 36). Mnohé gramatické a lexikálne javy sa vnímajú ako sprievodné, teda nie nosné, nie na použitie, ale na prijatie. Kulturologická kompetencia sa nedá testovať a ani inak zmerať či zhodnotiť, pretože jej význam má iné korene. Dôležité je, aby sa kultúra národa rozpriestranila vo vedomí jedinca, ktorý sa učí nie jazyk, ale kultúru daného národa. Ak sa majú teda testovať len jazykové kompetencie, potom je pre ruský jazyk najdôležitejším špecifickým práve výber takých podporných dokumentov, ktoré budú obsahovať tzv. horizontálne alebo vertikálne ruské kulturémy.

Neodmysliteľnou časťou celého kontextu o testoch je podporný dokument. Pod podporným dokumentom rozumieme východiskový text, ktorý slúži na zostavenie položky, ktorou testujeme sledovanú jazykovú kompetenciu. Dôležitou vlastnosťou podporného dokumentu je jeho užitočnosť pre používateľa, ktorá závisí od náročnosti a jeho možností porozumenia vzhľadom na testovanú úroveň a od jeho obsahu. Treba vychádzať z toho, čo je bežné, reálne, čo používatelia radi čítajú a počúvajú. Podporné dokumenty sa nevyberajú surovo, umelo, ale s ohľadom na idiolekt používateľov (vek, pohlavie, spoločenský status, záujmy atď.). Platí zásada, že najskôr sa vyberá dokument, ktorý je kľúčovým elementom celej položky, potom sa tvorí položka. Treba sa vyhýbať úzko zameraným dokumentom, napr. s výrazným mužským alebo ženským elementom, dokumentom v tzv. „horúcej“ realite a dokumentom bez platnosti nadčasovosti. Na úrovni A1 a A2 sa odporúčajú tri typy dokumentov: originálne (treba uviesť zdroj prevzatia dokumentu), vytvorené (umelo vytvorené s ohľadom na testovanú úroveň, nie však neautentické a nereálne), upravené (originálny dokument treba upravovať citlivo, nedbanlivým zasahovaním do nich sa môže z nich vytrátiť autentickosť a realita). Pri výbere

zvukových dokumentov treba dávať pozor na autorské práva TV a DVD dokumentov (súvis s etickým problémom). Pri dĺžke trvania dokumentov treba dôsledne vychádzať zo špecifikácie konštruktu.

Podporný dokument má mať svoju štruktúru: začiatok, jadro (rozvíjanie témy), záver. Pri úprave dokumentu (skracovanie, prispôbovanie slovnej zásoby s ohľadom na testovanú úroveň, obmieňanie morfosyntaktickej štruktúry atď.) treba dávať pozor, aby jeho skrátením nedošlo ku strate jeho významovej celistvosti. Obsah podporného dokumentu má byť deontologický. Nepropropagujeme ním žiadne idey a názory. Dokumenty s témou sexu, náboženstva, rasizmu sú nevhodné. Podporný dokument nemá obsahovať názorovú konfrontáciu.

Nazdávame sa, že nami koncipovaný projekt, ktorý sme v stručnosti predstavili v tomto príspevku, nesporne posunie ľudské uvažovanie o nutnosti koncipovať teóriu testov do súvislejšej syntetickej testologickej teórie, ktorú možno ďalej doplniť o špecifiká pre jednotlivé cudzie jazyky. Napokon treba dodať i poznámku, že tvorba testov v súčasnom ponímaní presahuje rámec kompetencií učiteľa základnej a strednej školy a že na účel týchto procesov by mal byť zostavený špecializovaný tím odborníkov – testológov, ktorí budú plniť úlohy v oblasti merania úrovne vzdelávania poskytované vzdelávacími inštitúciami Slovenskej republiky.

Literatúra

- BURJAN, V. (2005). *Tvorba a využitie školských testov v pedagogickej praxi*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum.
- BUTAŠ, J., BUTAŠOVÁ, A., & FOLNY, V. (2011). *Tvorba testov pre meranie úrovne A1, A2, B1, B2 podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky*. Ružomberok: Verbum KU.
- BUTAŠ, J. (2008). *Meranie výsledkov vzdelávania pomocou testov*. Ružomberok: KU.
- DULEBOVÁ, I. (2008). Kritériá SERR a ich aplikácia vo výučbe predmetu reálií rusky hovoriacich krajín na EU v Bratislave. In *Odborný jazyk na vysokých školách IV: zborník prací z mezinárodní konference* (s. 33-36). Praha: ČZU.
- KOLLÁROVÁ, E. (2013). *Hovory o kulturologickom smerovaní cudzojazyčnej edukácie*. Bratislava: STUDIO F.
- ROSA, V. (2007). *Metodika tvorby didaktických testov*. Bratislava: ŠPÚ.
- TUREK, I. (1995). *Kapitoly z didaktiky. Didaktické testy*. Bratislava: MC.

Resumé

The concept of the Russian Studies in Slovakia in the 21st century has a clear culturalological orientation. The current theory of tests is based on the general knowledge on measuring the educational outcomes. Its main aim is to unify the method of creating the tests in all foreign languages from choosing the supporting documents up to the creating test items. In terms of the Russian Studies in Slovakia this trend has proved counterproductive. The aim of the present research is to define testology as a separate branch of science, to define its basic unit, delineate its constituents, specify the conditions of creating the tests for the Russian language as a subject for the native Slovak language speakers, to characterize the supporting document and its main elements, to analyze the existing banks of the supporting documents and the tests created for them in the projects already realized.

Kontakt

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
odborný asistent
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
roman.kvapil@euba.sk